

[nrc.nl](https://www.nrc.nl)

Hoe Zuid-Afrika aan de Indiase maffia werd verkocht

Bram Vermeulen 8 april 2017

9-12 minuten

Vijtjie Mentor klinkt nerveus aan de telefoon. Ze wil praten. Ze wil heel graag praten. Maar sinds ze met haar verhaal naar buiten kwam over de uitverkoop van Zuid-Afrika aan een Indiase zakenfamilie is ze voorzichtig geworden. Er zijn bedreigingen geweest. Ze heeft beveiliging ingehuurd en die adviseert haar voorzichtig te zijn met vreemdelingen. „Ik laat je morgenochtend weten waar we kunnen afspreken.” Dan hangt ze op.

Tienduizenden Zuid-Afrikanen hebben vrijdag in de grote steden van Zuid-Afrika gedemonstreerd om het aftreden te eisen van president Jacob Zuma.

De demonstraties verliepen vreedzaam, op een paar incidenten na.

Er werd ook gedemonstreerd voor het huis van de Indiase Gupta-broers, die ervan worden verdacht zich direct met beleid van president Zuma te bemoeien.

Er is iets fundamenteels veranderd in Zuid-Afrika deze week. Dit is geen land waar mensen bang zijn om over hun president te spreken. Hier kun je het staatshoofd ongestraft uitjoelen in het zicht van de internationale pers, zoals gebeurde bij de staatsbegrafenis

van Nelson Mandela in december 2013. Hier staan de voorpagina's van kranten vol, vullen talkshows uren zendtijd met de oorzaak van alle kwaad in Zuid-Afrika, moeiteloos samengevat in een vierletterwoord op spandoeken en t-shirts: Zuma.

Zuid-Afrika is geen Turkije, geen Rusland. Zuid-Afrika lijdt net als die landen aan corruptie en een politiek die wordt gedreven door zakenbelangen. Maar hier kan iedereen tenminste lezen en horen wie profiteert, en hoe.

Afgelopen week werd duidelijk dat Afrika's jongste democratie, amper 23 lentes oud, haar onschuld kwijt is. Het is nu menens. President Jacob Zuma ontsloeg 15 bewindslieden, 9 ministers en 6 staatssecretarissen, onder wie de gerespecteerde minister van Financiën, Pravin Gordhan. Zuma legde het die avond op de nationale televisie uit als een poging om „nieuwe energie en efficiëntie” terug te brengen in zijn kabinet.

Maar de rand verloor in een paar dagen tijd meer dan 10 procent van zijn waarde ten opzichte van de dollar. Zuid-Afrikaanse banken zagen tientallen miljarden randen verdwijnen op de aandelenbeurs. Kredietbeoordelaar Standard & Poor's verpulverde de status van Zuid-Afrika, een BRICS-land, tot junk, schroot, rommel, een investering die je beter niet kunt doen.

Terug naar Vijtjie Mentor. Zij is het eerste trouwe lid van regeringspartij ANC dat een boekje durft open te doen over hoe het land sinds het aantreden van Jacob Zuma als president in 2009 wordt bestuurd. Ze is Zuid-Afrika's Edward Snowden. Afgelopen woensdagochtend vertelt ze haar verhaal. De tv staat aan en toont een persconferentie waarop de secretaris-generaal van het ANC aankondigt dat het partijbestuur de beslissing van Zuma om een

kwart van zijn kabinet te ontslaan, volledig ondersteunt. Mentor grinnikt:

„Dit verbaast me niets. Het is naïef te verwachten dat het partijbestuur iets tegen Zuma zal ondernemen. Als Zuma valt, vallen zij met hem. Het patronagesysteem is diep verankerd in het ANC.”

Sahara Computers

In oktober 2010 wordt Mentor ontboden bij de Union Buildings in Pretoria, waarvandaan de president zijn land bestuurt. Als ze aankomt op het vliegveld van Johannesburg wordt ze opgewacht door twee onbekende mannen met een Indiaas uiterlijk. Ze vragen haar om hen te volgen. De geblindeerde Mercedes rijdt echter niet naar de hoofdstad Pretoria, maar stopt bij een bedrijf op een industrieterrein in Johannesburg. Het heet Sahara Computers. Dit bedrijf is opgericht door drie broers afkomstig uit Saharanpur, in de noordelijke staat Utar Pradesh in India. In 1993 komen ze voor het eerst naar Zuid-Afrika. Ze heten Ajay, Atul en Rajesh Gupta. Hun eerste inkomen verdienden ze met het verkopen van schoenen uit de achterbak van hun auto. Inmiddels hebben ze belangen in de mijnbouw, telecommunicatie en runnen ze hun eigen tv-station en krant, die laaiend enthousiast zijn over de regering van president Zuma. Het vermogen van Atul Gupta wordt geschat op 700 miljoen euro, hij is een van de zeven rijkste mannen van Zuid-Afrika.

In het pand van Sahara computers ontmoet Vijtjie Mentor de oudste broer, Ajay. Als ze vraagt waarom ze niet naar de regeringsgebouwen wordt gebracht, vraagt hij haar om geduld: de president komt zo. Het gesprek wordt voortgezet op Sahara Estate, een villa in de sjeike woonwijk Saxonworld in Johannesburg. Daar

vertelt Ajay Gupta haar dat president Zuma op het punt staat zijn minister van Openbare Ondernemingen te ontslaan. En dat hij haar, Vijtjie Mentor, op het oog heeft als opvolger.

Mentor is geen grote naam binnen het ANC. Geen Robbeneilander, geen stuwende kracht van de anti-apartheidsbeweging. Haar grootste verzetsdaad tijdens de apartheid was het laten afbranden van het administratiegebouw van haar middelbare school, in een dorp in toenmalig thuisland Bophuthatswana.

Elke werkdag de indrukwekkendste artikelen uit de wereldpers.

Ze was 14 jaar onderwijzer, ze was gemeenteraadslid in de Noord-Kaap, en sinds 2002 parlementslicd voor het ANC. Maar in hun villa in Johannesburg onthullen de Gupta's dat de president grote plannen met haar heeft. Het ministerie van Openbare Ondernemingen is een sleutelministerie. Daar worden de contracten voor de staatsbedrijven uitgedeeld. Daar staat de honingpot.

De Gupta's hebben maar één voorwaarde voor haar benoeming. „Het eerste wat ik na mijn benoeming moest doen was een eind maken aan de lijndienst van de nationale luchtvaartmaatschappij South African Airways op India”, vertelt ze.

Wat Mentor dan nog niet weet is dat de Gupta's belangen hebben in de Indiase luchtvaartmaatschappij Jet Airways, voor wie South African Airways een geduchte concurrent is. „Ik zei: wie bent u? U heeft geen autoriteit om over dit soort zaken te beslissen, laat staan over ministersbenoemingen.” Het antwoord van Ajay Gupta: „Wij kunnen een goed woordje voor u doen bij de president.”

Ombudsvrouw

Mentors getuigenis staat niet op zichzelf. De inmiddels teruggetreden Nationale Ombudsvrouw, Thuli Madonsela bracht eind vorig jaar een rapport uit waarin ook andere bewindslieden klagen over bemoeienis van de Gupta's met kabinetsbeleid. Ook de vorige week ontslagen staatssecretaris van Financiën, Mcebisi Jonas, werd volgens dat rapport naar de villa in Saxonworld geroepen. Hij werd daarheen gereden in de auto van president Zuma's zoon, Duduzana Zuma, een zakenpartner van de Gupta's.

Achter gesloten deuren wordt de staatssecretaris verteld dat hij spoedig zal worden gepromoveerd tot minister om zijn baas Pravin Gordhan te vervangen. Gordhan is een uitgesproken tegenstander van de Gupta's en hun invloed. In het gesprek klagen de Gupta's dat het ministerie van Financiën hun ambities om miljarden aan de staat te verdienen in de weg staat. Ze bieden hem een beloning van 600 miljoen rand (50 miljoen euro) als hij de baan accepteert en hun zakenbelangen verder helpt. Jonas slaat het aanbod af en vertrekt.

De kabinetswissel van afgelopen week bevestigt de vrees van Zuma's grootste tegenstanders binnen het ANC: de Gupta's hebben gewonnen. De nieuwe minister van Financiën, Malusi Gigaba, accepteerde in 2010 de baan die Vijtjie Mentor had geweigerd. In die hoedanigheid ontsloeg hij binnen een jaar de bestuurders van alle grote staatsbedrijven. Veel van de nieuwe bestuurders hebben banden met de Gupta's. Nadat Gigaba deze week tot minister van Financiën werd benoemd, trok hij twee adviseurs aan die bekend staan om hun nauwe banden met de Gupta's.

„Het ministerie van Financiën behoort de mensen van Zuid-Afrika toe”, zei hij op zijn eerste persconferentie. „Het ministerie van

Financiën is niet het bezit van degenen met macht en belangen.”

Maar zijn benoeming komt op een cruciaal moment. Aan het einde van dit jaar beslist het ANC over de opvolging van president Zuma als partijleider en dus over de volgende president van Zuid-Afrika. In die strijd om de macht moet president Zuma zorgen dat zijn tegenstanders zijn uitgeschakeld en zijn opvolger hem zal beschermen tegen rechtszaken. Die bescherming kocht hij al jaren geleden, meent Mentor. „De Gupta’s hebben in 2007 zijn campagne gefinancierd om partijleider (en later president) te worden. Al sinds de tijd van Mandela hebben ze geprobeerd invloed op het ANC te kopen, maar (toenmalig vice-president en later president) Mbeki heeft dit altijd tegengehouden. Zuma voelt dat hij ze iets verschuldigd is. Hij is kwetsbaar.”

President Zuma ontkent Vijtjie Mentor ooit ontmoet te hebben. Ook al zweert ze dat hij die dag aanwezig was in de villa van de Gupta’s in Sahara Estate in Saxonworld. Zuma geeft tijdens een parlamentsdebat in 2013 toe dat hij goed bevriend is met de Gupta’s. Zij zeggen hetzelfde over hem: „een goede vriend” – en over veel andere benoemde bestuurders bij staatsbedrijven en bewindslieden.

„Zuma heeft zich omgeven met mensen die net zo corrupt zijn als hij. De corruptie is wat ze bindt. Ze zitten in hetzelfde bootje. Ze zijn partners in crime”, zegt Mentor.

„Zuma zal pas vertrekken als de mensen van Zuid-Afrika in opstand komen. Als ze er in geslaagd zijn om Zuid-Afrika van apartheid te verlossen, dan kunnen ze zich ook van deze vloek bevrijden.”